

A mesék hatása az óvodáskorú gyermekekre

A képen látott és szóban hallott mesék hatása az óvodáskorú gyermekekre

Tartalomjegyzék

1 Bevezetés.....	4
1.1 Kutatási cél	6
2 Elméleti háttér.	7
2.1 A gyermeki tapasztalatszerzés változása a XXI. században	7
2.2 Az emberi agy fejlődése	16
2.3 A mesékről	19
2.4 Bálint Ágnes munkássága	20
2.5 A mese, mint fejlesztő, gyógyító, anyanyelvi nevelő.....	21
2.5.1 Meseterápia – egy interjú tanulságai	24
2.5.2 Vekerdy Tamás gondolatai	26
3 Vizsgálatom ismertetése.....	27
3.1 Sindelar részképesség vizsgálat eredményei:.....	30
3.2 Mesehallgatás megértésének eredménye:.....	31
3.3 Mesenézés megértésének eredménye:.....	35
4 Mesélés kontra mesefilm nézés.....	38
4.1 Összehasonlítás, válaszok elemzése:.....	40
4.2 Összegzés	42
I Melléklet - Mesehallgatás.....	44
II Melléklet - Mesenézés	45
III Táblázat összesítés	46
Irodalomjegyzék.....	47

1 Bevezetés

Témaválasztásom oka a kíváncsiság volt. Mindig is érdekelt a gyermeki lélek, a gyermeki gondolkodás. A másik ok, ami arra sarkalt, hogy a témában kutakodjak, keresztlányom Jázmin megszületése. Alig két évesen már tökéletesen kezelte a DVD és televízió készülékeket. Szembesülve technikai profizmusával felöltött bennem a gondolat, hogy vajon a mostani gépiesített világ változtat-e gyermekeinken valamilyen módon? Túl sok időt töltenek a televízió és számítógép társaságában, ezzel egyenes arányban kevesebbet mozognak és kommunikálnak szóban. A világ felgyorsult, sokkal több impulzus éri őket. A gyermekek idegrendszere vajon tud-e alkalmazkodni ehhez a tempóhoz? Következmények nélkül maradhatnak-e ezek? Személyiségünk fejlődéséhez elengedhetetlen a személyes kapcsolat, az élő szó. A beszéd elsajátításához nélkülözhetetlen látni a felnőttek artikulációját. A televízión keresztül ezt nem lehet megtanulni. A mesefilmek hősei vagy a szinkronizált mozik nem alkalmasak az anyanyelvi nevelésre. Hogy a gyermekek a technika világában jól boldogulnak nem jelent problémát. A későbbiekben ebből előnyt tudnak kovácsolni. Az arany középút betartása azonban fontos lenne! Mindent mértékkel!

Egyetemi éveim alatt sok érdekes információval gazdagodtam. Az emberi agy fejlődése és fejleszthetősége a mozgáson keresztül keltette fel leginkább az érdeklődésemet. A mozgás meghatározó fontossága, amely nélkülözhetetlen az agyunk fejlődésében és az egészségünk megőrzésében. Ez sarkallt arra, hogy a jövőben fejlesztőpedagógiával is foglalkozzak.

A fenti téma kérdései igen széles spektrumon mozognak, rengeteg dolog kapcsolódik hozzájuk, és mint majdnem minden az életben nem tisztán fekete vagy fehér. Pont ennek okán szeretnék egy kutatás keretében választ kapni arra, hogy miként értelmezik a gyermekek a szóban hallott és filmen látott meséket. Óvodai gyakorlatom során mentorom visszaemlékezése kapcsán ötlött fel bennem a meseértési vizsgálat gondolata. Fia kisgyermekként egy mesefilm végén furcsa kérdéseket tett fel neki. Elmondása szerint meglepődött azon, hogy a szerinte egyértelmű történetek, mondandó nem volt érthető fia számára. Rögtön felébredt bennem a kíváncsiság. Vajon mennyit értenek a gyermekek a látott mesefilmekből, segítséget jelentenek-e a képek?

A látott vagy az előszóban elhangzott mese megértése jelent-e könnyebbséget a kicsik számára? És szabad-e gyermekeinket egyedül hagyni a TV előtt?

Éppen ezért egy vizsgálatot folytattam le az óvodámban, ahol hospitállok. Középsős, 4-5 éves korcsoportot választottam a méréshez. A két 10 fős csoporttal vizsgálatot végeztem ugyanarra a történetre. Egyik csoporttal DVD mesét néztünk, a másik csoportnak fejből meséltem el ugyanazt a történetet. A választott mesém Bálint Ágnestől *Mazsola és Tádé, Vigyük haza* című fejezete.

1.1 Kutatási cél

Kutatásomban arra a kérdésre keresem a választ, vajon miből értenek meg többet az óvodáskorú gyerekek; a látott képekből és szavakból, vagy a hallott szavakból? Segíti-e a vizuális cselekmény, vagy gátolja a történet lényegének és a történetrészek kapcsolatainak megértését?

Hipotézisem szerint a mesélés, ebben az esetben is a fejből való elbeszélés a könnyebben értelmezhető az óvodáskorú gyerekek számára. A személyes kapcsolat és az élő szó varázsa nem helyettesíthető a mesefilmekkel.

2 Elméleti háttér.

Dolgozatom elméleti háttérét a mai korra alapozva a média hatásaival és a mostani tapasztalatszerzés módjaival kezdem. A televíziós szokások alakulásának köszönhető, hogy kevesebbet mozog a mai fiatalság. A mozgásszegény életmód pedig meglátszik gyermekeink fejlődésén.

Ehhez kapcsolódóan a fent kifejtett mozgásszegény életmód hatásáról írok dióhéjban. Hogy miért lenne fontos, hogy igyekezzünk a gyermekeket ingerekkel, kihívásokkal motiválni és megmozgatni.

Később bemutatom a mesék játékos hatásait. Ezt azért tartom fontosnak, mert szeretném felhívni a figyelmet a meseterápiára és arra, hogy ez minden esetben mesélést jelent és nem mesefilm nézést. A meghitt intim hangulat, a kötődés a mesélőhöz mind játékos folyamatokat indítanak be és segítenek a problémák feloldásában.

2.1 A gyermeki tapasztalatszerzés változása a XXI. században

A gyermekek megítélése időszakonként más és más volt. Minden kultúrának megvolt a maga nézőpontja az utódgondozással kapcsolatban. Mezopotámia a nevelés és művelődés területén volt kiemelkedő. A gyermeket fejlődésre és tanulásra képes lénynak tekintették és fontosnak tartották a tanítást. Egyiptomban tiltva volt a csecsemőgyilkosság, utódaikat a jövő letéteményesének tartották. Az indiaiak fejleszthető lénynak tekintették leszármazottaikat, Kínában a felnőttek iránti feltétlen tisztelet kialakítása volt a legfontosabb. Ezt a mai napig érezni lehet kultúrájukon. Spártában már erőteljesebb elvárásokat támasztottak gyermekeikkel szemben. Athén ambivalens volt a gyermekkép tekintetében, hiszen jellemzőek voltak a gyerekgyilkosságok. Mindemellett a jövő szimbólumának és örömforrásnak tekintették őket. Rómában az apa tekintélye megkérdőjelezhetetlen volt, gyermekeiket formálhatónak, taníthatónak, de tudatlannak és naivnak tekintették (Kósa 2004).

Kósa Éva (2004) a középkori gyermekképet emelte ki részletesen. Abban az időszakban a gyermekeknek nem volt a mai értelemben vett gyermekora.

Miniatűr felnőtteknek tartották őket. Minden korosztály élete egybefolyt, nem voltak titkok. A gyermekek jelen voltak a hálósobákban, a piactéren az akasztásoknál és a tivornyákon egyaránt. Ebben az időszakban az emberpalánták ismeretszerzése kizárólag a saját tapasztalataikon, személyes élményeiken keresztül történt. Nem volt okítás, felvilágosítás a szülők, a felnőttek részéről. Ugyan az egyház tartott fenn iskolákat, de azok nem voltak mindenki számára elérhetők.

A változás a XIX-XX. század fordulójára kezdett megindulni. Jelentős átalakulás vette kezdetét a gyermekek megítélésében és a hozzájuk való viszonyulásban. Politikusok, nevelők, tudósok vették figyelembe egyre inkább a gyermekek saját szükségleteit. Tudatosodott, realizálódott a gyermekkor megélésének szükségessége. Sorra nyíltak az óvodák és játszóterek, csökkentették a gyermekmunkák idejét. A legfontosabb pedig az általános tankötelezettség bevezetése volt.

Tudósok, pszichológusok, orvosok kezdték el szakaszaiban vizsgálni a gyermekkor sajátosságait. Az adatokat lejegyezték és ezzel elindult valami új, valami fontos. Nagy szerepet tulajdoníthatunk ebben Darwinnak, aki saját gyermekeiről vezetett naplót. Ez a mai világban már szinte természetesnek mondható, de abban az időben merőben új és izgalmas elgondolásnak számított. Mindent egybevéve, a kori sajátosságokra szabott és alakított oktatást, nevelést és megfigyeléseket alapul véve kialakult a védett gyermekkor. A XV-XVI-XVII. századhoz képest egy sajátos időszak vette kezdetét.

„A „régi pedagógia” céljai között az engedelmességre, pontosságra, szerénységre, szorgalomra, kitartásra, a szükségletek elfojtására való nevelés szerepelt. Az „új nevelés” ezzel szemben a múzsai nevelés fontosságát hangsúlyozza, felfedezi a testkultúrát, a sportot és – Rousseau után ismét – újra felhívja a figyelmet a lélek fejlődését játékonon segítő fizikai munkára” (Pukánszky 2000)

A másik fontos szempont az életkori sajátosságok figyelembevétele mellett a tapasztalatszerzés mikéntje volt. Az oktatással elkezdődött az írás-olvasás megtanítása, átadása. Az olvasott információk az ismeretszerzésnek olyan táguló körét jelentették, melyek jelentős változást hoztak az évszázadokkal ezelőtti tájékozottsághoz képest, melyeket kizárólag saját, személyes élményekből nyertek. Az olvasás elsajátításának van egy természetes ritmusa, hiszen megfelelő

fejlettség és idő szükségeltetik az elsajátításához. Viszonylag hosszadalmas folyamat.

A XX. század második felére a tömegkommunikációs eszközök diadala vette kezdetét. A rádió és hírújság mellett egyre elterjedtebbé vált a televízió jelenléte a családokban. Mára eljutottunk odáig, hogy minden háztartásban található televízió és sokszor nem is egy. A technikai eszközök tárháza bővült a videóval, majd a DVD-vel és számítógéppel. Az internetelérés ma már mindennapos a családokban. Legnépszerűbb mindenekelőtt a televíziókészülék, mert ez a legtöbbet használt háztartási eszköz.

A hazánkban végzett felmérések alapján megállapítható, hogy a 2004-es évben a 4-12 éves gyermekek 3óra 52 percet töltöttek naponta a televízió előtt. Őket csak a 40 és 50 év felettiek követték és előzték le (1. ábra).

1. ábra

2. ábra

Világviszonylatban is igen előkelő helyet foglaltunk el. Másodikként álltunk a dobogón. Egyedül az Egyesült Államok áll előttünk három perccel (2. ábra).

A témában kutakodva az Országos Rádió és Televízió testület, röviden ORTT oldalán rábukkantam egy filmadatbázisra. A filmeket kategóriákba sorolják, így tájékozódhat az ember, hogy az adott alkotás milyen paraméterekkel rendelkezik. Ezek közül a leglényegesebb, hogy milyen korhatárnak ajánlott a film megtekintése. A Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság a Tudatos Médiafogyasztást szorgalmazó kampánnyal igyekszik felhívni a felnőttek figyelmét a felelősségükre a gyermekek tévézési szokásai kapcsán. A „Ne a televízió nevelje fel a gyereket” néven futó reklámsorozatuk a média káros

hatásaira igyekszik felhívni a figyelmet. Visszatérve a besorolási szempontrendszerre az oldalról letölthető egy PDF file, ami segít eligazodni a római számok jelentésében. Például az I. kategória korhatárra való tekintet nélkül megtekinthető. A dokumentum a pontokon belül részletesen kifejti a korhatár meghatározásának mikéntjét szakértői véleményekre alapozva.

Visszatérve a statisztikai adatokra tagadhatatlan, hogy az utóbbi 10 évben egyre több időt töltünk a televízió készülékek előtt. Ez természetesen nem marad következmények nélkül. Vajon mit vonz magával ez a majdnem 4 óra TV nézés? Legérdekesebb a gyermekek szempontjából megvizsgálni ezt a kérdést. Változott-e valami a tapasztalatszerzésben, változott-e valami az ismeretszerzések módjában? A válasz: igen. Jelentős változások tapasztalhatók, többek között azért, mert a televízióban mindent megmutatnak. Válogatás nélkül tárul eléjük minden jó és rossz. Az együttélés zavarai, agresszió, a felnőttek részéről elhallgatott titkos szegletek. „A televízió nem tud suttogni!” (Kósa 2004). Ez a tömegkommunikációs eszköz tehát a gyermekek elé hozza a felnőtt világ minden elemét. Ezzel a televízió azt az átmenetet változtatta meg a világ megismerésében, melyet az olvasás a századelőn kialakított. A gyermekirodalom tartalma a szerint alakult, alakul, hogy mit lehet megismertetni az adott korú gyermekkel.

A Belváros - Lipótváros Óvodáinak lapjában, az Ovi világban (2009/6. szám) egy egy oldalas kis összefoglalás található a mai fiatalok tévénézési szokásairól a folyóirat 12. oldalán. A Tesz - Vesz Óvoda pedagógusai összeállítottak egy kérdéssort, melyekre a szülőktől, óvodásaiktól és volt óvodásaiktól kaptak válaszokat. Arra voltak kíváncsiak, hogy milyen módon befolyásolja gyermekek életét a televízióban látottak. A vizsgálat a pedagógusok munkáját is hivatott segíteni abban a tekintetben, hogy milyen váratlan helyzetekre kell felkészülniük a mindennapi nevelőmunkában. Ezen túl a felmérés jó lehetőség volt arra is, hogy a szülők figyelmét felhívják, hogy mennyire fontos a felnőtteknek kontrollálniuk a műsorokat, de még fontosabb gyermekeikkel együtt nézni, hogy a felmerülő kérdésekre választ tudjanak adni akkor és ott. A kérdésekre adott válaszokból kitűnt, hogy minden korosztálynak vannak jellemző TV-nézési szokásai. Főleg az esti órákban néznek televíziót, hétvégén egész nap háttérzajként van jelen. Az iskolások legkedveltebb műsorai között a kaland, történelmi, vígjáték, akció és a misztikus filmek szerepelnek. Minden korosztálynál a mesefilm a legnagyobb sláger. A beszélgetésekből és saját megfigyeléseikből a pedagógusok azt szűrték

le, hogy a gyermekek igen sokat nézik a televíziót, főleg hétvégén. A felnőttek a gyermekek kevesebb, mint felénél válogatják meg, mit engednek megnézni nekik. Ennél még kevesebb azoknak a száma, akik meg is beszélnek a látottakat gyermekeikkel. A pedagógusok tapasztalta szerint, az erőszak megjelenése az életközösségekben érzékelhető, de olyan magas a tűrésküszöb, hogy a gyermekek észre sem veszik. A félreinformálás is gyakori. Ha értő, felelősségteljes füllel hallgatjuk a műsorokat, szinte mindegyikben találni félreinformálást. Kevés a gyermekeket lekötő, nekik szóló műsor. A Tesz - Vesz Óvoda pedagógusai nem tudnának olyan műsort mondani, melyet nyugodt szívvel ajánlanának a gyermekeknek önálló nézésre. Néhány szakértő a hasonló adatok és ismeretek tükrében kijelentette, hogy a televízió megszüntette a gyermekkor védettségét.

A másik tapasztalat, amelyben változást hozott a fent említett tömegkommunikációs eszköz, hogy ezen keresztül élénk tárult világ szinte azonos a személyes tapasztalatokkal. A hangsúly a szinte és a mintha kifejezésekre helyeződik át (*Kósa 2004*), mert ez valóban olyan szinte/mintha a valóságot látnánk, de valójában a televízióban nem a valóságot látjuk. Nem tud más médium a vizuális és auditív érzékeléssel olyan módon ábrázolni, hogy szinte már olyan mintha ott lennénk. A mintha valóság csapdája abban rejlik, hogy elhiteti velünk, mi mindent tudunk, hiszen élénk tárták az igazságot. Azonban ez nem a valóság, de a gyermekek annak tekintik.

Az érdekesség az, hogy a mai modern világban visszakanyarodtunk valamilyen szinten a középkorban nevelkedett gyermekek tudásához. Újra beengedték őket a hálósobákba, megnézhetik az „akasztásokat”, újra eléjük tárulnak olyan információk, melyek nem az életkori sajátosságaikhoz igazodnak.

Mit és hogyan értenek a gyermekek abból, amit a televízióban látnak? Miért nem úgy ismeri fel, ahogy a felnőttek és miért érti félre az elé tárt képet? Milyen okokra vezethető ez vissza? Mik játszanak szerepet abban, hogy a gyermekek mit értenek a televízióból? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Az első tényező, hogy a gyermekek nem mindig értik azt az ábrázolás módot, amit a televízió használ. A filmes nyelv eltérően mutatja be a történeteket, mint a beszéd és az érzékelés. Megvan a saját jelrendszere, melyet nekünk kell dekódolnunk. Az egyik ilyen jelrendszer például az álmodozást szemléltető technikák, a kép elúszása, szertefoszlása. Úgy tűnik, hogy ezeket a kódokat előbb-utóbb minden gyermek megtanulja a nélkül, hogy tanítanák őket vagy figyelnenk arra, hogy helyesen dekódolják-e a megfigyeléseiket. Nem is szükséges írni és olvasni hozzájuk.

„A kép, amit az adott pillanatban a monitoron látunk, a valóságban csupán 300 ezer fénypont, melyek kizárólag az emberi agyban jelennek meg kép formájában. A néző valóságnak véli, amit a képernyőn lát, holott annak a valósághoz alig van köze: a benyomást gyors kameramozgások, merész vágások, számítógépen előállított terek és objektumok idézik elő. A tévé megformál egy mesterséges világot, amely az emberi agyban a valódi világ helyébe lép.” (*Ranschburg 2007*)

Természetesen az ábrázolásnak vannak olyan formái is, melyek a kisgyermekek számára is érthetők. A nekik szánt mesefilmek, bábfilmek mellőznek minden olyan technikát mely összezavarhatja őket. Végig egy szemszögből ábrázolja a történeteket, mintha bábszínházban ülnének. A televíziós ábrázolásnak van egy olyan sajátossága is ugyanakkor, mely alkalmas különböző ismeretek közlésére, átadására, például a természetfilmek, dokumentumfilmek tényfeltárásai.

Az a fontos a televíziózással kapcsolatban a gyermekek szemszögéből, hogy mennyire veszik valóságnak az ott látott történeteket? Ez azért lényeges, mert minden kutatás azt támasztja alá, hogy amit valóságnak hiszünk, az jobban hat ránk. Hogy mit nevezünk reálisnak, arra nincsen egyértelmű meghatározás. Három dolgot emelhetünk ki, hogy megpróbáljuk valamelyest definiálni:

Mágikus ablak vélemény: reálisnak tartják a televízióban azt, ami éppen olyan, mint a valóságban. Akik e szerint értékelik a látottakat, azok azt gondolják, hogy a szereplők valódi sorsukat mutatják, önmagukat alakítják. – Kis óvodások sokszor vannak így ezzel. - Az olvasásban könnyebben realizálható, hogy mi a valóság és mi a fikció. A televízió pontosan ezt a határvonalat mosta el.

Lehetséges: Az a valóságos, ami lehetséges. – *Például egy Chaplin filmben megtörténhet, hogy megfőzik saját cipőjüket, majd megeszik.* - Akik ezt a látásmódot birtokolják, gondolhatják azt, hogy lehet valaki olyan éhes, hogy megegye a cipőjét.

Valóságos: A látott esemény ugyan lehetséges, de nem valószínű. Akik így vélekednek, már nem hiszik azt, hogy létezik ember, aki megeszi a cipőjét.

A fenti látásmódok az életkor előrehaladtával változnak. A lehetséges, a mágikus felfogás után egyre emelkedik. Serdülőkorban és felnőttkorban a valószínűt emlegetők aránya nő. Hogy mi a valóságos és mi a reális még egyéb tényezők is befolyásolják. Ilyen, hogy mit gondolunk a televízió működéséről és milyen a televízió egyes műsorainak az ismerete. A rajzfilmek és bábfilmek a gyermekek aktuális fejlettségi szintjéhez vannak igazítva. Éppen ezt hivatott szolgálni a korhatár kategória.

A tömegkommunikáció elsődlegesen üzlet, célja a haszonszerzés. Ezt az összefüggést a kisgyermekek nem értik. Serdülőkorban kezd világosabbá válni, de még felnőttkorban sem mindenki veszi a fenti tényt figyelembe. Aki pedig nem veszi figyelembe a tömegkommunikáció három elemét: nézettség, hirdetés, bevétel – az arra sem gondol, hogy ennek érdekében torzítják az ábrázolást.

A műsorok szerkesztésénél igyekeznek jelezni, hogy milyen jellegűek. A híradónak a felfezetőjénél már tudja az ember, hogy tényeket közölnek majd vele. A reklám szignójánál pedig azzal vagyunk tisztában, hogy nem biztos, hogy a valóságnak megfelelő eseményeket láthatunk majd. A gyermekek ezeket a jelzésrendszereket hamar elsajátítják. Felfogásukat az is befolyásolja, hogy mennyire értik a televíziós történetet. Meglepő, de igen sokáig nem képesek az időben való ugrálást, szétszaggatást összerakni. A 10 évesnél fiatalabbak bonyolultabb történeteknél nem képesek az időrendi sorrendet helyesen összeilleszteni.

További szempont a gyermekek látásmódjánál, hogy mennyire értik meg a különböző karaktereket, jellemeket. Bizonyos korig a szándék és a motívum is nehezen vagy egyáltalán nem ítéltető meg körükben. A szemlélethez kötöttség és a centrálás a gondolkodásban 7-8 éves korukig dominál a gyermekeknél így ez erősen befolyásolja őket.

A fenti aggasztó kérdések felvetik, hogy mit tesznek a felnőttek a gyermekek médiaértésének irányításában? Annak ellenére, hogy országos szinten érezhető az aggodalom a televízió veszélyeivel kapcsolatban, igen csekély a szülői aktivitás ez ügyben (3. ábra). A legjobb megoldás nagyon egyszerű: ne engedjük a gyermekeket nekik nem való műsorokat nézni (Kósa 2004).

3. ábra

Összességében elmondható, hogy a szülők nagy többsége nincs tisztában azzal, hogy gyermekük mit néz a televízióban és ritkán követi beszélgetés a látottakat. Az otthoni televízió nézési szabályokról röviden annyit mondható el a felmérések alapján: nincsenek szabályok (Kósa 2004; Ranschburg 2007). A nevelésben azonban a szülők jutalmazás vagy büntetés szintjén igénybe veszik a TV készülékeket. Nem a műsorok tartalma szerint engedik gyermekeiket a készülékek elé, hanem, hogy mivel érdemelték ki a televíziózást. Ha például jó jegyet hozott haza az iskolából, tovább nézheti a TV-t, vagy ellenkezőleg. Ha nem hozott jó jegyet, nem nézheti. Tehát jutalmazás-büntetés céljára kimutatható a szülői aktivitás, míg a tartalmak megszürésében, a felügyelettel televíziózásban nem igazán.

A televízió megszületésével egy olyan korszak köszöntött be, melyben megváltoztak a neveltetés körülményei. Tapasztalataikat a „mintha a valóság lenne” érzékelésén keresztül szerzik. Ugyanakkor a látottak megértése nem egyszerű a gyermekeknek. Részben azért mert a Televízió sajátos nyelvrendszere nem egyértelmű, részben azért, mert a realitás és fikció életkoronként más és más elkülönítéssel jön létre. Sajnos a felnőttek részvétele meglehetősen csekély a fenti tények ellenére is.

Az volna jó, ha a felnőttek részéről olyan fajta aktivitást látnánk a televíziózás tekintetében, mint az olvasmányok megválogatásával kapcsolatos szelektálásban. Azonban nagy hiba volna a televíziót bűnbakká tenni és egyértelműen negatívnak és károsnak titulálni az abban látottakat. „...helyes használat mellett a médiumok jelentős pozitív hatást is gyakorolhatnak életünkre: tágíthatják ismereteinket,

növelhetik tudásunkat, taníthatnak társas készségeket, fejleszthetik a képzeletet és más kognitív területeket is.” (N. Kollár és Szabó 2004) Szelektálásra van szükség a médiával kapcsolatban is, mint a könyveknél. Fontos volna, hogy ne hagyjuk gyermekeinket egyedül kérdéseikkel és minden esetben megbeszéljük a látottakat (Kósa 2004)

„Segíteniük kell abban is, hogy az ilyen módon megvalósuló aktív televíziózás minél gyakrabban interaktív vá váljék. Ez azt jelenti, hogy a felnőtt - amikor módja van rá - vegyen részt a gyerek televíziós programjában. Ennek egyik módja az, hogy a szülő együtt nézi a műsort gyerekével, és a kapcsolat tartásával biztosítja, hogy a gyerek ne veszítse el a fonalat, folyamatosan figyelje és értse a képernyőn zajló eseményeket. A másik mód: a filmet követő megbeszélés, illetve közös játék.” (Ranschburg 2007)

Több kutatás is mutatja, hogy az agresszió nem velünk született tulajdonság, hanem tanult viselkedés. A televízióban és számítógépes játékokban megjelenő erőszak növelheti a gyermekek agresszivitását. Ezt kivédeni csak úgy lehet, ha a szülők együtt televízióznak gyermekeikkel, hogy a felmerülő kérdésekre válaszolni tudjanak, továbbá megnyugtató közelségükkel biztonságot nyújtsanak. A TV nem maga az ördög, de a szülő segítsége és felügyelete nélkül káros hatással lehet a gyermekekre (Ranschburg 2007).

2.2 Az emberi agy fejlődése

„Az a jele annak, hogy a gyermek igazi feladatot oldott meg, hogy ilyenkor nincs szüksége külső dicsőre, jól elvan egymaga is.” (Hüther 2009)

Gerald Hüther (2009) professzor, aki az egyik legismertebb német agykutató és neuropszichológus, igen érdekes és fontos kutatási eredményeket osztott meg velünk olvasókkal az *Élet és Tudomány* című hetilapban. Néhány éve a neurobiológusok még úgy gondolták, hogy a genetikai programok automatikusan létrehozzák az összes kapcsolatot az agyban. Ma már azonban tudják, hogy csak olyan összeköttetés jön létre, melyek a konkrét életvilágban is rendszeresen aktivizálódnak. „Amit nem használunk, az elszorvad.” (Hüther 2009) A fenti állítást alátámasztják, sőt tovább is gondolják a még frissebb kutatási eredmények, melyek szerint ez a folyamat és ez a fajta dinamizmus, amely az emberi agyat jellemzi nem áll meg a gyermekkor végén. „Manapság éppen azt a magát régóta szilárdan tartó álláspontot kérdőjelezi meg, amely szerint a felnőtt agy képtelen lenne új sejtgenerációk létrehozására.” (Hildegard 2005) Nem csak a bonyolult tanulási helyzetek révén lehet agyunkat fejleszteni, hanem mozgáson keresztül is. Tehát a sport nem csak a testünkre van jó hatással, hanem agyunkra, gondolkodásunkra és ezen keresztül a tanulási képességünk javítására is.

Visszatérve Gerald Hüther professzor kutatási eredményeire kiderül, hogy a legfontosabb neuronális áramkörök kialakításához elengedhetetlen, hogy a gyermekek megtapasztalják saját testüket. Ehhez mindenképpen mozgásra van szükség, mert a televíziókészülékek előtt ülve ez nem valósulhat meg. Tanulmányából kiderül például, hogy azok az alsó tagozatos gyermekek, akik jók matematikából, különösen jól tudnak egyensúlyozni. Az éneklés az egyik legjobb testtanulási folyamat, mivel ilyenkor az agynak virtuóz módon kell a hangszalagokat modulálnia. „Ez a lehető legjobb finommotorikus gyakorlat, és ugyanakkor ez a feltétele minden későbbi, nagyon differenciált gondolkodásmódnak is.” (Hüther 2009) A másik csodálatos tény, hogy a felszabadult agy, éneklés közben nem képes félelemérzetet mobilizálni. Ezért énekel az ember évszázadok óta a pincébe menet.

Az önmagunkról alkotott képünk a prefrontális kortextben alakul ki. Ennek körülbelül 6 éves korunkig meg kell történnie. Ezzel együtt alakul az a késztetésünk is, hogy a világ felé forduljunk, cselekvéseket tervezzünk, impulzusokat kontrolláljunk és elviseljünk a frusztrációkat. Ez a fejlődési folyamat azonban csak akkor lesz sikeres, ha a gyermek megszerzi ezeket a tapasztalatokat. Ehhez azonban olyan dolgokkal kell foglalkoznia, amiket megért, amiken képes alakítani.

Már magzatként megkezdődik az idegpályák és kapcsolatok fejlődése. Édesanyánk hasában mozgolódunk, forgunk, rúgkapálunk. A születést követő egy év alatt nagy sebességgel érik, fejlődik agyunk. Az első hónap tapintásérzékelésről szól, majd a gravitációról és a mozgásról. A gyermekek szaglása és ízérzékelése azonban már születésük után igen fejlett. A második és harmadik hónapban a csecsemők már felemelik fejüket. Negyedik – hatodik hónapos korukban nagymozgásokat végeznek, püfölik az asztalt, kapálódnak. A hatodik – nyolcadik hónapban megtapasztalják a helyváltoztatás örömét, majd a kilencedik – tizenkettedik hónapban felegyenesednek és elindulnak. A fenti, tömör szakaszolásból is látszik, hogy érésünkhöz, fejlődésünkhöz elengedhetetlen a mozgás. „Amikor arra gondolunk, hogy milyen állandó és milyen erőteljes a gravitáció, akkor ráébredhetünk, micsoda belső hajtóerő kell ahhoz, hogy a gyerek egyetlen röpké év alatt felálljon.” (Ayres 2003)

Gerald Hüther professzor véleménye szerint a gyermekeknek beiskolázásuk előtt nem szabadna sem a számítógéppel, sem a televízióval kapcsolatba kerülniük. A kalandokat, kihívásokat nem lehet egyhelyben ülve átélni. Agyuknak szüksége van az impulzusokra. Az interaktivitásnak igen nagy szerepe van a gyermekek életében, mégpedig a reális élet összefüggéseiben. A professzor is azt a nézetet támasztja alá, hogy agyunk egész életünk folyamán alakítható marad. Elménk igazodik a technika hatásaihoz. Tanulmányok támasztják alá, hogy az utóbbi 10 évben sokkal nagyobb lett a fiatalok agyában a hüvelykujjat irányító régió. „Érdeemes gondolkodni azon, mi lesz abból a társadalomból, melynek gyerekei elbúcsúznak a reális világtól. Melynek eredménye egy olyan agy, amely optimálisan alkalmazkodott egy internetes virtuális világhoz és a komputerjátékokhoz” (Hüther 2009)

Turcsányiné Szabó Mária maga is végzett kutatást a témában az ELTE berkein belül (*Turcsányiné Szabó 1985; 1997*). 1985-ben Commodore 64-es számítógép segítségével, a saját maga által kifejlesztett KISLOGO programcsomag formájában ismertette meg az ELTE gyakorló óvodásait a számítástechnikával.

A programcsomagban több egymásra épülő program szerepelt:

- BOTRAJZ (botkormány segítségével készíthettek rajzot a gyermekek, amelyben a botkormány a toll szerepét látta el)
- RAJZ (hasznos az előzőhöz, de ikonok segítségével több funkció volt elérhető)
- ZENE (zenét szerkeszthettek, azokat különböző hangszereken játszhatták le)
- RAJZFILM (előre elkészült bábuk mozgását befolyásolhatták)
- ÍR (alapvető szövegszerkesztő környezetet elérését tette lehetővé)

Mivel minden a fenti kérdést feszegető kutatás egyetért abban, hogy önmagában a számítógép kevés a gyermekek fejlesztéséhez, és szükség van segítőtőre, aki a programban résztvevőket megfelelő szaktudás elsajátítása után irányítja, azt gondolták, a kutatás itt befejeződött. A gyermekekben azonban nagyobb volt a kísérletezési és tevékenységi vágy, mint azt a programban résztvevő pedagógusok gondolták.

A „nagyobb” tudással rendelkezők elmagyarázták a többieknek a program működésének mikéntjét, sőt az óvónők is elsajátították a használatát. Mindazonáltal a cikkben sehol sem javasolják a három év alatti gyermeknek a számítógép-használatot. Három és fél éves kortól azonban már ajánlja, felnőtt felügyelete mellett, olyan szoftverek segítségével, amelyek illeszkednek a gyermek fejlődéséhez.

A mai világban elengedhetetlen a számítástechnika ismerete. Nem tudjuk magunkat teljes egészében kivonni alóla. A televízió, számítógép, internet mind eszközök melyeket arra használunk, amire tudunk és akarunk. Nem lehet ezeket a tárgyakat rossznak titulálni. A lényeg a mértékletességen van. A felnőttek felelőssége, hogy megszűnjék a tévéműsorokat, számítógépes játékokat és internetes tartalmakat. A mai kor gyermekei kétségtelenül digitális bennszülöttek. Dr. Ollé János az ELTE neves szakembere több konferencián is kifejti ennek jelentését.

2.3 A mesékről

Amíg nekünk felnőtteknek a mese fogalmáról a valószínűtlenség és kitaláció jut az eszünkbe, addig a gyermekeknek ez a szó egészen mást jelent. Varázslatot, a nap fénypontját. Sokféle mese létezik. A gyermekek azokat szeretik, melyek vágyaikat, örömeiket, bánatukat, félelmeiket, és egyéb érzelmeiket megjelenítik, ezzel kínálnak számukra kielégítő megoldást. A mese számtalan jótékony hatással bír: fejleszti az intellektust, a személyiséget, elaborál, ellazít, gyógyít. A mese a gyermekek nyelvén szól az óvodásokhoz, az ő szemükön keresztül mutatja meg számukra a világot.

„A régi mesemondók számára a mese mindig is megtörtént eseménynek számított, amelyet meg kellett őriznie és tovább kellett adnia. A mesei szerkezetben rejlő hasonlóságok ellenére nincs két egyforma mese: ugyanazon problémát mindegyik történet másként dolgoz fel. A probléma-feldolgozás során azonban egy valamit nem lehet szem elől téveszteni. Azt, hogy a történet elején megbomló egyensúlyt (pl. valaki meghal vagy elrabolják; valamit ellopnak; a hősben ellenállhatatlan vágy ébred valami vagy valaki iránt stb.) helyre kell állítani.” (Boldizsár 2009)

2.4 Bálint Ágnes munkássága

"Csodaszép életem volt. Meseszép."

Bálint Ágnes

Bálint Ágnes József Attila díjas író, szerkesztő és dramaturg volt. 1922 októberében látta meg a napvilágot.

Első önálló meseregénye 1941-ben jelent meg az Elvarázsolt Egérkisasszony címmel, majd 1942-ben Cimborák címmel a második. 1958-tól a Magyar Televíziónál dolgozott, ahol rajzfilmek forgatókönyvét és bábjátékok garmadáját írta.

Olyan ismert és közkedvelt figuráknak adott életet, mint például Kukori és Kotkoda és Frakk a macskák réme. Az Ő nevéhez fűződik az első környezetvédelmi műsor, a Kuckó is, melyet 1968-ban indított, és amellyel a gyermekek természet- és sportszeretét kívánta kibontakoztatni.

Sok közkedvelt kötet és fordítás fűződik a nevéhez. Két írását, a Szeleburdi családot és a Hajónaplót Palásthy György két filmben is nagy sikerrel dolgozta fel. Garfield, a lusta macska is Bálint Ágnes segítségével kelt életre hazánkban a '90-es évek közepétől, ugyanis Ő írta a magyar szöveget hozzá. Férje 1989-es halálát követően visszavonultan élt. Ezt a csapást nem tudta feldolgozni. 2008-ban, a 86. születésnapja után egy nappal hunyt el.

Munkássága megalapozta a hazai mesefilmek életét. A TV Maci és a Cicavízió monoszópja csak apró darabkái a számtalan kedves és szeretetteljes fantáziájának, mellyel életünket örömtelibbé varázsolta. Munkáin keresztül tovább él és okoz örömet a mai kisgyermeknek is. Az Ő fejéből pattantak ki a Futrinka utca lakói is köztük Mazsola, Tádé és Manócska.

2.5 A mese, mint fejlesztő, gyógyító, anyanyelvi nevelő

A gyermekek fejlődése szakaszokra oszthatók. Lelkileg épp úgy, mint testileg. „A gyerek fejlődése nem egyenletes. A viszonylag nyugodt időszakokat, amikor az újonnan tanultakat gyakorolja, és erőt gyűjt a következő fejlődési szakaszra, válságos szakaszok követik, amikor a gyerek újat tanul, és magasabb fejlődési fokra lép. Az ilyen szakaszokban óriási lelki és testi teher nehezedik rá.” (Ortner, 1996) Ilyenkor a szülőknek és a pedagógusoknak készenlétben kell lenniük és tudatosítaniuk kell a gyermek éppen akkori szükségleteit. Sok neves szakember dolgozott ki módszereket segítségül ezekhez a nehéz időszakokhoz. A mesékkel való gyógyítás és fejlesztés nem új keletű. Egy csodálatos lehetőség, mellyel nem csak a gyermekeket, de a szülőket is a helyes útra vezetheti a szakértő.

A lelki fejlődés törvényszerűségeit befolyásolhatják a szuverén személyiségi különbségek, lehetnek egyedi eltérések. Nagy általánosságokban azonban minden gyermek ugyanazokon a fejlődési szakaszokon megy keresztül. Az óvodások viszonylag sokat tudnak a környezetükről, a szomszédokról, közértről, ismerősökről. Ezek az információk a felnőttek közvetítésével jutnak el hozzájuk. Vannak azonban olyan személyes tapasztalataik, melyeket a felnőttek még nem korrigáltak, nem tettek helyessé. Ilyekor a gyermek saját látásmódjával, gondolataival tölti ki a hézagokat a maga naiv módján. Amit készen kap a felnőttől, vagy amit maga tapasztal meg, sokáig nem tudja rendszerbe helyezni. Ilyenkor jönnek létre a mindenki által kedvelt gyermeki bölcsességek, aranyköpések, az ultrajelenségek. „Mindennek tudni akarja és tudni is véli a miértjét, a hogyanját, a honnanját.” (Mérei – V. Binét 1972)

A fenti gondolatok alátámasztják, milyen nagy igénye van a gyermeknek a személyes kontaktusra, a kérdései megválaszolására. Szükséges, hogy legyen mellette mindig valaki, aki segít kiigazodni a számára még érthetetlen vagy nehezen kibogozható megtapasztalások között. A szülő odafigyelése, türelme meghatározó fontosságú. A gyerek mindig kérdez, sokszor addig, amíg választ nem kap. Rengeteg szakirodalom foglalkozik a gyermeki lélek és világ megértéséhez segítséget nyújtó eszközökkel, módokkal (például: Feuer Mária: A gyermekrajzok fejlődéslélektana).

A félelem jelenléte bizonyos fokig teljesen normális és helytálló. Az ismeretlentől való félelem ritkán szűnik meg teljes mértékben. Sok felnőtt maga is szorong egy egész életen át. A mesék éppen ezért rendelkeznek mágikus erővel. Segítenek legyőzni, feldolgozni a gyermekek félelmeit. Ezen túl szórakozást nyújtanak nekik, fejlesztik önismeretüket, elősegítik személyiségük fejlődését. Többek között a Waldorf pedagógia maga is alkalmazza a mesét, mint fejlesztő eszközt. Egy történetet többször adnak át a gyermekeknek lehetőséget adva ezzel a mindig új és új részletek felismerésére. Minden életszakaszban mást és mást jelenthet, más és más módon fejleszthet egy-egy mese.

„A mesemotívumok nem neurotikus tünetek, melyeket jobb ha megértünk, hogy aztán meg is szabadulhassunk tőlük. A gyermek ezeket a motívumokat csodásnak tartja, mert a legmélyebb érzései, reményei és szorongásai találnak bennük visszhangra, és nem kell őket ízekre szedni egy számára felfoghatatlan racionalitás hideg fényében. A mesék épp azért gazdagítják, épp azért vonják bűvkörbe a gyermek életét, mert az maga sem tudja pontosan, hogyan hatott rá a varázs.” (*Bettelheim 1985*) Aki tartalmas életet szeretne élni, annak fontos, hogy megtalálja a saját életének az értelmét. A gyermekek fejlődési szakaszaik során tele vannak bizonytalansággal, szorongással, félelemmel. Ezeket az indulatokat helyre kell tenni bennük (*Krisztián 2011*). Minden szakasznak megvan a maga fontossága. Más értelmet talál életében egy óvodás gyermek, aztán kamaszként ez változik, felnőtt korban szintén mást tartunk fontosnak. „Ha az élet mélyebb értelmét keressük, ki kell tágitanunk önközpontú létünk szűk határait, és hinnünk kell abban, hogy fontos feladataink vannak az életben – ha nem most azonnal, hát valamikor a jövőben. Erre az érzésre feltétlenül szüksége van mindenkinek, aki elégedett akar lenni önmagával és a munkájával.” (*Bettelheim 1985*)

Az egész gyermekirodalomban a leg tartalmasabb és legkielégítőbb olvasmánynak a népmesét találják a terapeuták, akik lelkiileg súlyosan sérült gyermekekkel foglalkoznak. Boldizsár Ildikó munkássága során felfedezte, hogy a népmesék életkortól függetlenül képesek rejtett üzenetek közvetítésére. Ezt az üzenetet csupán az adott beteg érti és használja fel. Ezek az irodalmak túlmutatnak a civilizáción, a technikai társadalmon, mert valahonnan sokkal régebből jöttek létre. Az élet alapigazságait tárják elénk éppen ezért több segítséget nyújtanak az ember belső problémáinak megértéséhez és megoldásához. Ezeket a meséket a sok évszázados szájhagyomány addig finomította, amíg alkalmassá váltak

nyilvánvaló és rejtett jelentések közlésére. A legfontosabb szempont meseválasztásnál az élményaktivitás. A gyermekek szívesen hallgatják a színes, izgalmas fantáziájukat meglendítő és fejlesztő történeteket. Fontos, hogy ezek a mesék rezonáljanak a befogadók meglévő ismereteivel. A gyermekek kedvenc meséiket képesek újból és újból meghallgatni. mindaddig, amíg teljesen el nem sajátítják. Ez fontos erkölcsi, lelki fejlődésük szempontjából.

A mesélés körülményeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. Azon túl, hogy a szeretett felnőtt csak a gyermekre figyel, neki szánja a szavait, fontosak a körülmények is. „Szánjuk rá azt a negyed – félórát, amíg nyugalomban, átéléssel elmondjuk, vagy elolvashatjuk azt a mesét, amit a gyermekkel közösen kiválasztottunk. Ez az idő és mese csak a gyermeknek szóljon.” (Zsuberács, 2010)

A mesélés azonban a lélek felszabadításán túl az anyanyelvi nevelésben és fejlődésben is fontos. Továbbá a szociális kompetenciák és a gondolkodás spontán fejlődésében is szerepet játszik. A gyakori mesélés következtében a gyermekek nyelvezetébe észrevétlenül épülnek be különböző szófordulatok, mondások, szövegsémák, melyek majd iskolás éveik alatt lesznek a leghasznosabbak a számukra. „A mesehallgatás során tanulja meg a gyermek a folyamatos, összefüggő beszéd megértését, sajátítja el az elbeszélések megfogalmazásához szükséges nyelvi struktúrákat és relációkat. A mindennapi kommunikáció erős szituativitása és a rá jellemző tömörítés miatt erre nem ad elég lehetőséget, mintát” (Nagy 2009) Nagy József kutatásai alátámasztják, hogy a helyes és jó olvasás előfeltétele a kritikus szóképzlet ismerete. Mivel a gyermekek szeretik, ha mesélnek nekik, így kedvenc meséjük sokszori meghallgatása segíti őket az anyanyelv narratív szintű spontán elsajátításában. Továbbá a beszédpercepcióban fontos a vizuális élmény is. A gyermekek önkéntelenül is a felnőttek száját figyelik, amikor azok beszélnek hozzájuk. Így sajátítják el az artikulációt. A mesefilmek ezért is alkalmatlanok az anyanyelv elsajátításában, ugyan úgy, ahogy a szinkronizált filmek is (Nagy 2009).

2.5.1 Meseterápia – egy interjú tanulságai

A Mosolyalapítvány egyik terapeutájával, Domszky Zsófiával beszélgettem a mesék hatásáról, erejéről. Körülbelül három éve kezdtek el az alapítványnál foglalkozni ezzel a módszerrel. Megkeresték Boldizsár Ildikót, aki több min 25 éve foglalkozik meseterápiával. Saját gyermeke kórházi kezelése során fedezte fel a mesék jótékony hatásait. Először laikusként működött, majd később kutatva a témában rájött, hogy milyen erőteljes hatásokat lehet elérni ezzel a módszerrel. Leginkább szimbólumokkal és a mesében történő cselekedetekkel dolgozik. A lázas gyermeknek például nem ajánlja a sárkányos történeteket, viszont a vizesek csodálatosan hatnak. A sárkányost, a megküzdés miatt inkább műtét előtt javasolja.

Zsófi elmondása szerint fantasztikus eredményeket lehet elérni meseterápiával, akár a felnőttek körében is. Egy részletet szeretnék megosztani a vele történt beszélgetésből:

„Nem mindegy hogy egy mesének melyik változatát meséljük a gyermekeknek. Például a 77 magyar népmesét Boldizsár Ildikó azért nem szereti, mert átírták az adott kor társadalmi képére, hogy az osztályharcokat sokkal jobban kiemelik, pedig nem ez volt a lényegük. Tündérmeséről volt szó, aminek örök érvényűnek kell lennie. De mivel Ő néprajzos ezért utána ment a minél jobban megőrződött eredeti szövegeknek. Mindig hangsúlyozza, hogy vannak olyan mondatok, amiknek benne kell lennie a mesékben. Van három olyan kulcsmondat, ami kibontja ezeket a lelki kódokat, mondjuk a gyógyulásnak a kódját.

Mi az Ildikót három évvel ezelőtt azzal kerestük meg, hogy tanulni szeretnénk tőle. Akkor művészetterápiával foglalkoztunk, de voltak olyan gyermekek, akikhez nem lehetett azzal a módszerrel közeledni. A kórházakban a sterilizálás következtében tönkrementek volna az eszközök, vagy a gyermek nem volt olyan állapotban, hogy használja azokat. Ekkor szerveztünk egy képzést. Nem mondom, hogy meseterapeutákká váltunk, mert ez egy nagyon hosszú folyamat, de törekszünk rá. Ildikó segítségével megszületett a saját meseterápiás kiadványunk is, ez két kötet (I. kötet – Az aranytők, terápiás történetek és mesék traumát átélt gyerekeknek, II. kötet – Lotilko szárnyai, terápiás történetek és mesék traumát átélt gyerekeknek)

Az első kötet nem népmesékkal dolgozik, hanem olyan fókuszmesékkal, amiket amerikai terapeuták, pszichológusok írtak kifejezetten a saját pácienseiknek, de némi változtatással ezt át lehet alakítani másokra is. Ezeket lefordítottuk. A második kötetben, szerintem ez az érdekesebb, pedig a saját meseterápiás tapasztalataink vannak. Esetekkel, mesékkal együtt. Az aranytök elején szó esik arról, hogy hogyan is működik ez. Hogy mennyi múlik azon, aki mondja és mennyi azon, aki befogadja, és hogy maga a mese hogyan tud a kettő között közvetíteni. A belső kép és a külső kép különbségéről is írunk benne. Van egy esetünk, ami nagyon jól megragadja, hogy hogyan is működik a meseterápiánk. Volt egy kisfiú az egyik onkológián, aki nem akart enni és emiatt nagyon legyengült és olyan sokat fogyott, hogy nem lehetett az orvosi kezelését folytatni. Bement hozzá a terapeutánk és elmesélte a Terülj – terülj asztalkám című mesét. Tulajdonképpen ez után következett az igazi terápia azzal, hogy elképzeltette vele mi van az ő asztalán, majd azt el is meséltette. Lehetett látni, hogy a gyermek lelki szemei előtt megjelenik az asztal ételekkel. Elkezdte sorolni, hogy neki gulyásleves lesz, de kolbásszal, mert azzal szereti, és ahogy mesélt, hogy a nagymamája milyen finoman készíti, mindenkinek összefutott a nyál a szájában. Aznap már egy kis levest elfogadott. Valahogy elindította a terapeuta, ahogy az Ildikó mondja, az evésnek a kódját, azzal hogy el is képzelte és nem kívülről kapta meg a képet. Egy idő után annyit evett, hogy lehetett folytatni a kezelését. Ez volt az egyetlen mód, amivel üzeni tudott a szülőknek. Azoknál a gyerekeknél alakul ki a kommunikáció ilyen fajtája, akik inkább önmaguk ellen agresszívek, nem viszik ki magukon kívülré az indulatokat. A tapasztalatunk az, hogy a legtöbb testi tünetet lelki okokra lehet visszavezetni még az onkológián is.

Óvónőképzőt végeztem és a hospitálásokon láttam, hogy van olyan gyermek, akit pedagógiai módszerekkel nem tudok elérni és nem is értem a viselkedését. Nagyon hajtott, hogy megértsem és vele is tudjak valamit kezdeni. Így jött a pszichológia, majd a meseterápia.” (Domszky 2012)

2.5.2 Vekerdy Tamás gondolatai

A mesét hallgató gyermek ugyan engem néz, de tekintetében látni, hogy valahol messze jár, mást lát, mint ami a valóságban körülveszi. Ezt természetesen csak akkor tudjuk megfigyelni, ha fejből mesélünk. Gondolatban felölti a varázserővel bíró ruhákat, magához veszi a különleges képességekkel rendelkező tárgyakat. A mesehallgató gyermek kettős tekintetét már fényképen és videón is rögzítették (Vekerdy 2008).

A jó meséléshez azonban elengedhetetlen maga a mesélő. Nem mindegy, hogy milyen hangsúllyal, mimikával, hangerővel és tempóval adjuk át magunkat a történetnek. Vekerdy Tamás azt is javasolja, hogy a mesélő is indítsa be képzeletét és adja át magát a fantáziájának. A történetet ráérősen, komótosan adjuk elő. Ritmikusan, dallamosan mondjuk a szöveget. A jó mese sok szóval mondja el azt, amit kevesebbrel is el lehetne mondani.

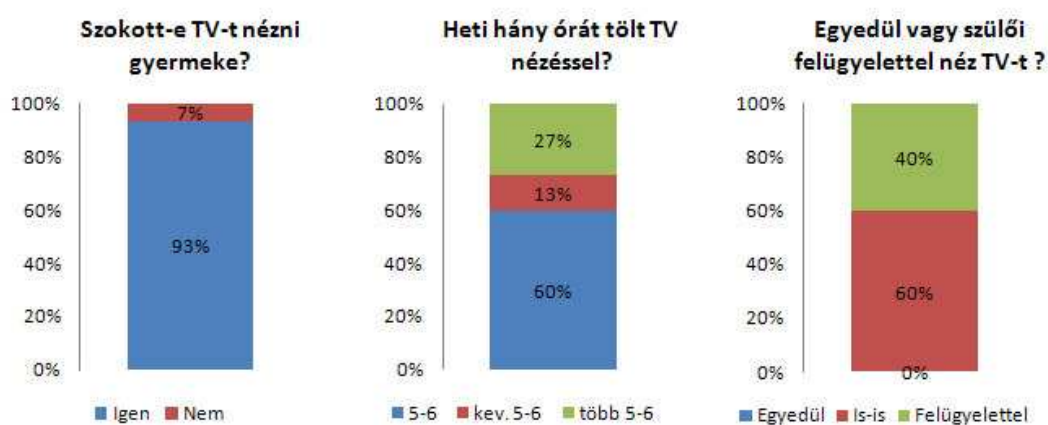
Mesehallgatás közben a gyermek belső képeket készít, lelki szemei előtt megjelenik a cselekmény. Ilyenkor feszültségeket old, elaborál. Játék közben ugyanezt teszi. Belső képeket készít és a két fadarab vagy kavics, ami a kezében van, átváltozik valami egészen mássá.

3 Vizsgálatom ismertetése

A szülői kérdőívre adott válaszok és a gyerekekkel végzett Sindelar részképesség vizsgáló teszt segítségével válogattam össze a kétszer tíz fős csoportot. Ezekre a megelőző tájékozódásokra azért volt szükség, hogy megközelítően azonos mesenézési, - hallgatási szokásokkal valamint pszichés képességekkel rendelkező gyerekek kerüljenek mind a két csoportba. Így a vizsgálatom eredményét kevésbé tudják befolyásolni az eltérő képességi szintek, mesélési szokások, és a két csoport összetétele megközelítően azonos lett.

A szülői kérdőív

30 szülőnek adtam kérdőívet a család TV nézési és mesehallgatási szokásairól. Mindenki válaszolt a feltett kérdésekre. A Szülői kérdőívre az alábbi eredményeket kaptam:

4. ábra

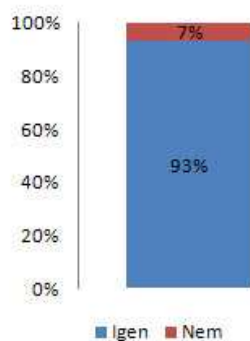
5. ábra

6. ábra

A fenti adatok alapján kimondhatom, hogy a csoport zöme rendszeresen néz televíziót (4. ábra), átlagban minimum heti 5-6 órát töltenek a készülék előtt (5. ábra) és kevesebb, mint a fele teszi ezt felügyelet mellett (6. ábra). Ezek általánosságban is elmondhatók.

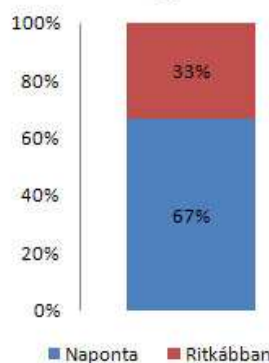
A következő három összesítésben látható, hogy a családok több mint 90%-a olvas meséket gyermekeknek (7. ábra), több mint a fele naponta teszi ezt meg (8. ábra) és a legnépszerűbb mesék az állatmesék a megkérdezettek körében (9. ábra).

Szokott-e gyermekének mesét olvasni?

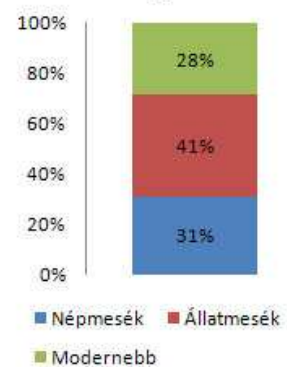
7. ábra

Milyen gyakran olvas mesét gyermekének?

8. ábra

Milyen típusu meséket olvas gyermekének?

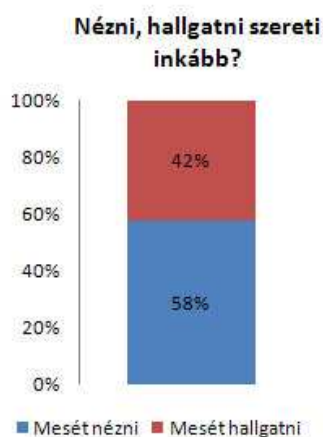

9. ábra

A mesélés tekintetében remélhető, hogy a válaszolók hiteles adatokkal szolgáltak, ha így van, akkor ebben a csoportban több a felvilágosult szülők száma. Sajnos ez az adat nem jellemző országos szinten a családokra.

Az állatmesék népszerűségének oka egyszerűségükben és a gyermekek állatok iránti szeretetében rejlik. Éppen az ő korosztályuknak készültek. A népmesék szókincsbővítők. Olyan szófordulatokat hallanak általuk a kicsik melyeket a mai városi ember nem használ. A másik fontos tulajdonsága, hogy mindenkiben megvan genetikusan a vonzalom saját gyökereihez, a saját kultúrájához. Érzelmi szálakat pendít meg. A modernebb mesék a mai világból merített eszközöket tárja a gyermekek elé mai környezetben. Ezt a mesetípust értik meg legjobban a gyermekek.

A televízióban nézett mesefilmek népszerűsége 16%-kal előzi meg az élő szóban hallott történeteket a csoport tagjai között (10. ábra) és a gyerekek kicsivel több, mint a fele a látottakkal kapcsolatban érez bizonytalanságot (11. ábra). A mesenézés népszerűsége inkább a szülői beállítottságot tükrözi véleményem szerint, mintsem a gyermekek valódi igényét.

10. ábra

11. ábra

3.1 Sindelar részképesség vizsgálat eredményei:

A sindelar vizsgálatok szülőanyja Brigitte Sindelar osztrák pszichológusnő, aki programjával segítséget kívánt nyújtani az idegi eredetű tanulási és magatartási zavarok megelőzésében és a zavarok elmélyülésének megakadályozásában. Vizsgálati része a teljes képességrepertoárt célozza meg, nem csak a hibás funkciókét. A program két csoportot céloz meg, az óvodásokét (5-7 évesek) és iskolásokét.

A tesztben segítségemre volt a Tesz – Vesz óvoda vezetője, aki rendelkezik olyan képesítéssel, mely lehetővé teszi számára a részképességi vizsgálatok elvégzését, melynek során a vizuális és akusztikus képességekre koncentráltunk. A szülői kérdőívekre adott válaszok alapján kiválogatott 20 fő gyermekkel a következő eredmények születtek:

- Vizuális differenciálás, ábrák megkülönböztetése
eredmény 97%
- Vizuális differenciálás, alakpárok megkülönböztetése
eredmény 82%
- Vizuális diszkrimináció, elrejtett alakok felismerése
eredmény 63%

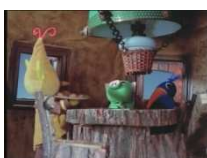
Akusztikus vizsgálatok:

- Verbális, akusztikus differenciálás, szópárok megkülönböztetése
eredmény 99%
- Verbális, akusztikus differenciálás, értelmetlen szótagpárok megkülönböztetése
eredmény 87%
- Verbális, akusztikus diszkrimináció, elrejtett szótag felismerése
eredmény 56%

Az eredményekből látszik, hogy a nehézségi sorrendnek megfelelően alakultak a teljesítmények. Az utolsó feladat különösen nehéz az ennyi idős gyermekek számára, mert elvont gondolkodásra és elvonatkoztatásra van szükség a sikeres elvégzéséhez.

3.2 Mesehallgatás megértésének eredménye:

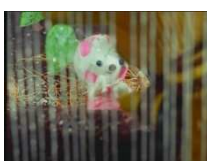
A 10 gyermekkel egyesével végeztem el a meseértési vizsgálatot a következő módon: az óvoda legnyugodtabb helységébe a só szobájába vonultam vissza egyesével a csoport tagjaival, majd fejből elmeséltem a Mazsola és Tádé Vigyük haza című részét. A mese gerincén haladva érintettem az általam feltett kérdéseket. A gyermekek örültek a mese délelőtnek és örömmel rajzolták le a szereplőket a beszélgetés végén. A beszélgetést követően a mesefilmből kivágott képkockákkal igyekeztem felidézteni a gyerekekkel a történet menetét. Az alábbi négy kép időrendi sorrendben ábrázolja a történetet:

Első: otthoni párbeszéd, Varjú bácsi élménybeszámolója a madárijesztő kiállításról.

Második: Mazsola és Manócska elindul a kiállításra, a buszmegállóban várják a buszt a gomba alatt.

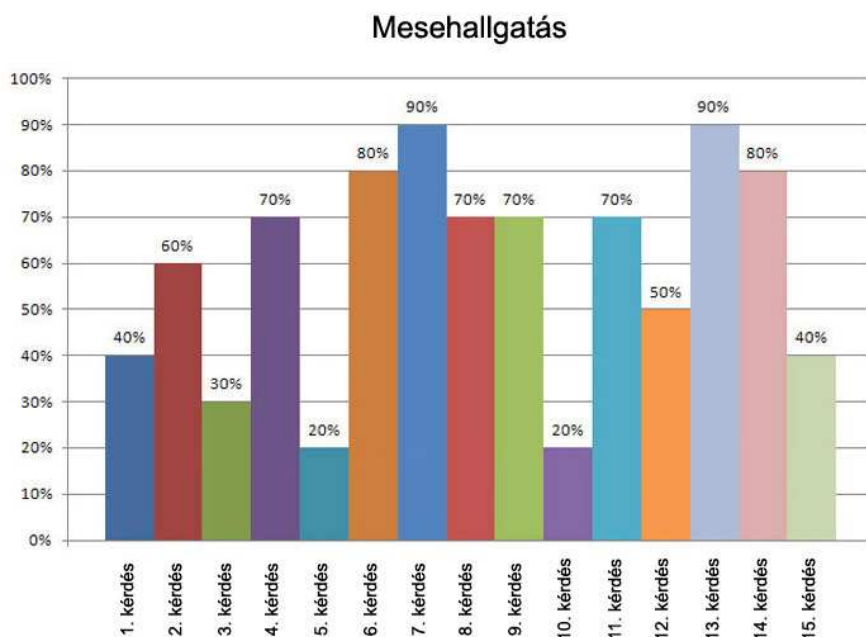

Harmadik: Megtalálják a bokorban Tádét.

Negyedik: Hazaviszik az elveszett tengerimalacot.

A mesében történetekkel kapcsolatosan 15 kérdést tettem fel minden gyermeknek, melyek között található volt ok-okozati és logikai is. Az alábbi diagram megmutatja a mért eredményeket (12. ábra):

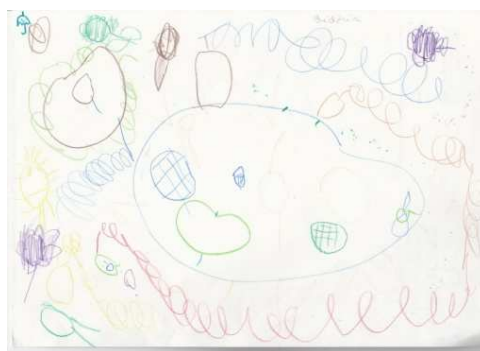
12. ábra

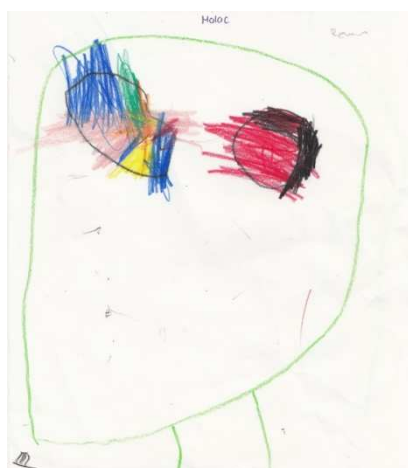
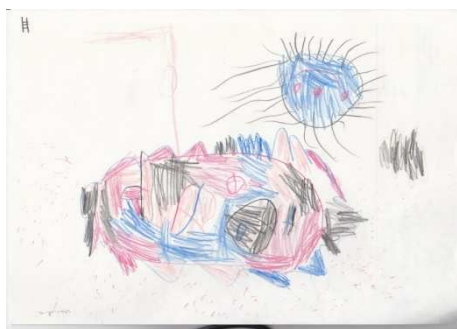
1. kérdés: Sorold fel kik szerepeltek a mesében!
2. kérdés: Ki jött Manócskához és Mazsolához vendégségbe?
3. kérdés: Miről mesélt Varjú bácsi?
4. kérdés: Mi volt a kezükben, amikor elindultak a kiállításra?
5. kérdés: Miért mondta Manócska, hogy nemrég mehetett el a busz?
6. kérdés: Mit hallott Manócska és Mazsola a buszmegállóban?
7. kérdés: Honnan jött a sírás?
8. kérdés: Ki sírt?
9. kérdés: Miért sírt Tádé?
10. kérdés: Manócska mit akart csinálni Tádéval?
11. kérdés: Ki szeretné jobban hazavinni Tádét?
12. kérdés: Manócska miért nem akarja hazavinni Tádét?
13. kérdés: Miért nem veszi ölbe Manócska Mazsolát?
14. kérdés: Miért szomorodott el Mazsola?
15. kérdés: A mese végén Mazsola örült, vagy szomorkodott?

A képkirakás eredményét négy fázisban „osztályoztam”. 1-es kategóriába soroltam azokat, akik sokat bizonytalankodtak és rásegítést követően sem a jó képkockákat akarták kirakni. 2-es kategóriát kaptak, akik a kezdeti bizonytalanságot követően kis segítség után ki tudták rakni kronológiai sorrendben a képeket. 3.-nak azokat az eredményeket tituláltam melyekhez kevesebb segítségre volt szükség és 4-esre azok a gyermekek teljesítettek, akik önállóan, segítség nélkül rakták ki a fotókat. Az eredmények a következő képen alakultak:

1-es kategória	20%
2-es kategória	40%
3-as kategória	20%
4-es kategória	20%

A mesehallgatást követően megkértem a gyermekeket, hogy rajzolják le a történetből, ami a legjobban tetszett nekik, vagy valamiért megragadta őket. A következő művek születtek:

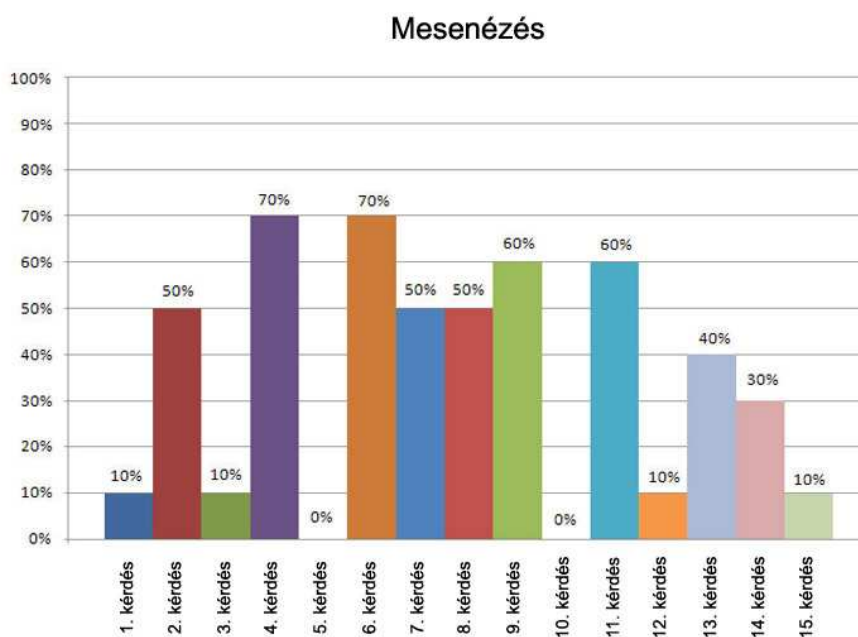

A rajzokból látni lehet, hogy megragadta a gyerekeket a történet. A tökház különösen sokukat ihlette meg. Sok szép színes, élénk kép született.

3.3 Mesenézés megértésének eredménye:

A mesefilm nézést a 10 fő gyermekkel egyesével végeztem, majd szintén egyesével beszélgettem velük. A beszélgetést követően megkértem minden gyermeket, hogy rajzoljon valamit a mesével kapcsolatban. A lenti táblázat megmutatja, hogy milyen eredmény született a mesenézést követően (13. ábra).

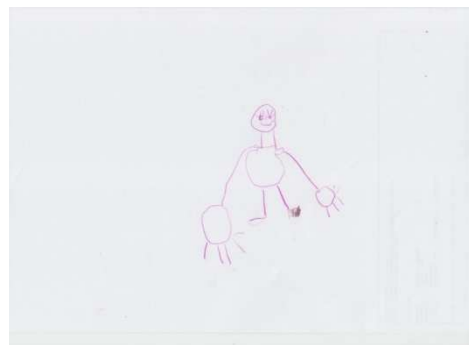
13. ábra

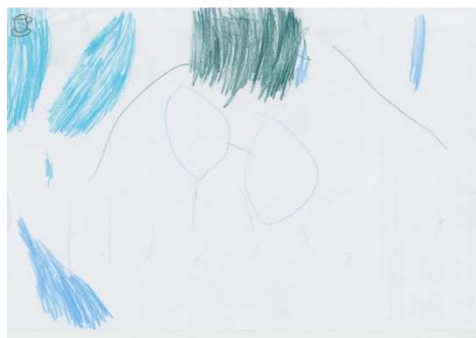
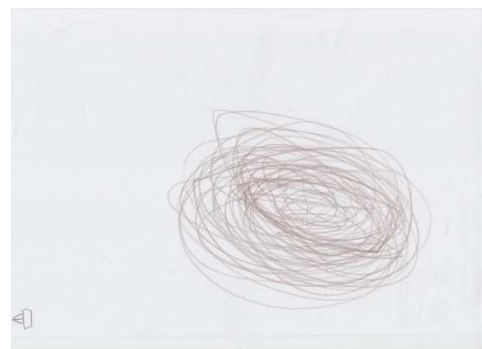
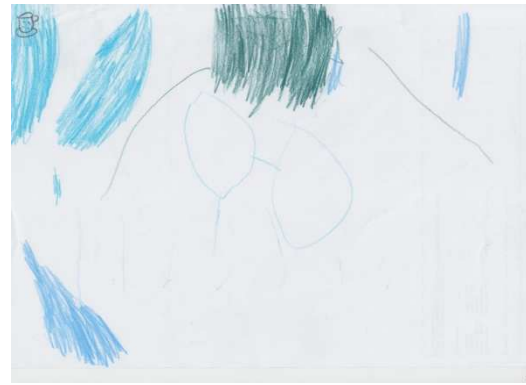
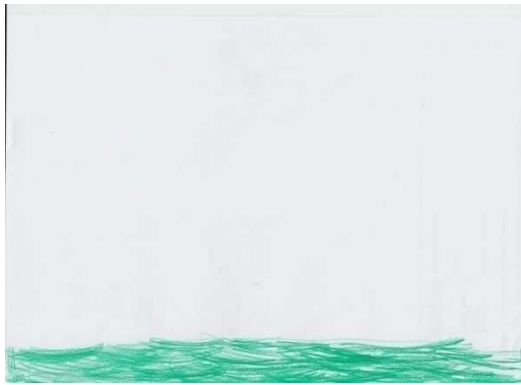
1. kérdés: Sorold fel kik szerepeltek a mesében!
2. kérdés: Ki jött Manócskához és Mazsolához vendégségbe?
3. kérdés: Miről mesélt Varjú bácsi?
4. kérdés: Mi volt a kezükben, amikor elindultak a kiállításra?
5. kérdés: Miért mondta Manócska, hogy nemrég mehetett el a busz?
6. kérdés: Mit hallott Manócska és Mazsola a buszmegállóban?
7. kérdés: Honnan jött a sírás?
8. kérdés: Ki sírt?
9. kérdés: Miért sírt Tádé?
10. kérdés: Manócska mit akart csinálni Tádéval?
11. kérdés: Ki szeretné jobban hazavinni Tádét?
12. kérdés: Manócska miért nem akarja hazavinni Tádét?
13. kérdés: Miért nem veszi ölbe Manócska Mazsolát?
14. kérdés: Miért szomorodott el Mazsola?
15. kérdés: A mese végén Mazsola örült, vagy szomorkodott?

A képkirakás eredményei a következőképpen alakultak:

1-es kategória	0%
2-es kategória	40%
3-as kategória	40%
4-es kategória	20%

A mesenézést követően a következő rajzokat alkották:

Látható, hogy kevésbé mozgalmas képek születtek a mesenézés végén. Sok esetben nem is lehet beazonosítani, hogy mit szeretett volna a gyermek kifejezni. Jellemző volt, hogy a rajzolásnál valamit nekem, ami eszedbe jut a meséből kérésre a „nem tudok rajzolni” választ kaptam.

4 Mesélés kontra mesefilm nézés

Habár a Mazsola és Tádé kifejezetten gyermekeknek készült mese, még ebben az esetben is megfigyelhető, hogy nem minden egyértelmű és világos a számukra a mese cselekményéről. A mesenézési eredmények alátámasztották az elméletemet miszerint az előszóban elmondott mesét jobban értelmezik a gyermekek. A kész képek nem nyújtottak segítséget a számukra. Ez alól kivétel a mesenézési csoportnál a képkockák sorrendberakása volt. A kapott eredményen látszik, hogy a képen látott történetek után jobban tudtak teljesíteni, hiszen magából a meséből vágtam ki a jeleneteket.

A mesenézés értelmezését szerintem a következő tényezők nehezítik:

- A mesefilmben olykor egyszerre beszél több karakter. Ez is zavaró tényezőként hathat.
- Gyakran van zenei aláfestés a cselekmény alatt, - ha ez a gyermek számára ismert dallam, mint ahogy ebben a mesében is van – a gyermeket az ismert dallam magával ragadja, éneklésbe kezd (a mesenézés alatt többekkel megtörtént), és a zene elhallgatása után is többen énekeltek tovább elvonva figyelmüket a történetről.
- Nem olyan hangsúlyosak a cselekmények, egyszerre több dologra is figyelnie kell a nézőnek.
- Az érdekes figurák részleteiben is hajlamosak a gyerekek belemerülni, és nem figyelnek ilyenkor a cselekményre.
- Túl gyorsan történik maga a cselekmény még a gyermekeknek készült alkotásokban is.
- A szereplők beszéde is gyorsabb, mint az élő mesélés esetében.
- Azt sem szabad elfelejteni, hogy a gyermekeknek a mesenézés esetében gépi hangot hall, amely más frekvencián szól, mint az élő emberi beszéd. Ennek az észlelése nehezebb, mint az élő szóé. A gyermek számára a mesenézés közben elveszik az artikuláció, mint mankó is.
- A látott mesénél egyszerre kellene a gyerekek figyelni a változó vizuális ingerekre, és az akusztikus ingerekre, ahol helyenként a zene eltereli a gyerekek figyelmét a szövegről.

- A szöveg gyors, egyszerre többen beszélnek. Ennyi dologra csak azok tudnak figyelni, akiknek jó a figyelemmegosztásuk, képesek egyszerre több ingert befogadni és feldolgozni, illetve az intermodális kódolásuk fejlett. Ezért a látott mese megértése nagyobb kihívást jelent egy kisgyermek számára, mint a hallgatott mese. Ott egy inger van.

Mesélés közben:

- A tempót és hangsúlyozást is a gyermekhez lehet igazítani.
- Kiemelhetünk részeket mimikával, gesztusokkal, hangutánzással.
- Életre kelthetünk több karakter is úgy, hogy nem hat zavaróan a közönségre.
- Természetesen fontos a szép kiejtés, artikuláció és a megfelelő hangerő ez is segítség a gyermek számára.
- A szemkontaktus elengedhetetlen a jó meséléshez, így mindenképpen fejből érdemes, de az olvasott mese is hatásosabb, mint a televízióban láthatóak.
- A személyes kapcsolat plusz érzelmi töltést ad a történethez.
- Alakíthatjuk a történetet a gyermek, gyermekek igényeihez és befogadási szintéhez.

Vajon a mesélő fizikai jelenléte befolyásolja-e a mese megértését? A válaszom igen. A magnóról hallgatott meséket sem tudják a gyerekek úgy feldolgozni, mint az élő mesét. A géphang más frekvencián mozog, mint az élőszó. Továbbá a mesélőhöz érzelmek fűzik a gyereket. A mesélő gesztusait, mimikáját, kibocsátott rezgéshullámait a gyerek felfogja, dekódolja, és társítja a hallott szöveghez, így ezek segítik őt a szöveg értelmezésében. A gyerek számára ezek gyakran fontosabb mankók, mint a szöveg maga. Hányszor tapasztalja az ember azt, hogy, ha valójában nem tudok mérges lenni a gyerek nem kíváncsi tetteire, de magamra erőltetem a szigorú pedagógust, a dorgálás nem lesz eredményes, mert a gyerek a gesztusokból, a rezgésekből nem negatív érzelmeket olvas ki.

4.1 Összehasonlítás, válaszok elemzése:

1. kérdés: *Sorold fel kik szerepeltek a mesében!* – A mesehallgatásnál hangsúlyosabban ki lehetett emelni a szereplőket a történetben, míg a filmen egyéb zavaró tényezők is befolyásolták a karakterek megjegyzését, hiába szólítják meg egymást. Egy ízben az egyik gyermektől a kérdésemre a következő választ kaptam: nem mondták meg a nevüket.

2. kérdés: *Ki jött Manócskához és Mazsolához vendégségbe?* – Szintén azt tudom mondani, hogy Varjú bácsi megjelenése az előadásomban hangsúlyosabb volt, mint a mesében.

3. kérdés: *Miről mesélt Varjú bácsi?* – A mesehallgatók több információt kaptak a leírás által a kiállításon látottakról, mint a filmet nézők, ahol csak érintőlegesen megemlíti több más téma közben. Hiába örül Mazsola a kiállításnak, egyéb zavaró tényezők, például az aláfestő zene és hogy egyszerre beszéltek a karakterek elterelte a figyelmet.

4. kérdés: *Mi volt a kezükben, amikor elindultak a kiállításra?* – Ez egy viszonylag egyszerű kérdés így mindkét csoport egyformán jól teljesített. A gyermekek tudták, hogy esőbe nem sétálunk esernyő nélkül.

5. kérdés: *Miért mondta Manócska, hogy nemrég mehetett el a busz?* – Ez egy nehéz logikai kérdés. Erre összesen két gyermek tudta a választ, mindkettő a mesehallgatók csoportban volt. Ők a sindelar vizsgálaton is elég jó eredményeket értek el.

6. kérdés: *Mit hallott Manócska és Mazsola a buszmegállóban?* – A kérdésre való választ mindkét csoportnak egészen jól ment. Mivel ez fontos része a cselekménynek könnyen felidézhető volt.

7. kérdés: *Honnan jött a sírás?* – A mesehallgatásnál mutattam a kezemmel, ahogy Manócska szétnyitja a bokor ágait, amikor a sírás forrását keresi. A filmen kevésbé egyértelmű, hogy az egy levélág vagy egy faág.

8. kérdés: *Ki sírt?* – A filmen Tádé alig hallhatóan motyogja el a nevét. Az aláfestő zene pedig ebben az esetben is zavaró volt. Mesélésnél szépen kilehetett hangsúlyozni ki is sírdogál a bokorban.

9. kérdés: *Miért sírt Tádé?* – A filmre jellemző volt, hogy egyszerre többen is beszéltek, az aláfestő zene szintén zavarta a cselekmény megértését. Mesélésnél szépen kilehetett hangsúlyozni, hogy honnan is pottyant ki Tádé.

10. kérdés: *Manócska mit akart csinálni Tádéval?* – Ez nehéz kérdésnek minősül. A történet szerint szeretné feltenni a következő buszra, hogy visszataláljon a többiekhez. Erre a kérdésre ugyan az a két gyermek tudott válaszolni helyesen, akik az 5. logikai kérdésre is.

11. kérdés: *Ki szeretné jobban hazavinni Tádét?* – Ebben az esetben is a gyors cselekményekkel és egyszerre beszéléssel tudom indokolni a mesenézők gyengébb eredményét.

12. kérdés: *Manócska miért nem akarja hazavinni Tádét?* – Újra csak a zavaró aláfestő zenét és egyszerre beszélést tudom indokként felhozni. Mesélés során kihangsúlyoztam a tökház picinységét.

13. kérdés: *Miért nem veszi ölbe Manócska Mazsolát?* – Aki megértette a mese lényegét az tudott válaszolni erre a kérdésre. Mazsola addig volt csak picinyke, míg egy nálánál kisebbet nem találtak és fogadtak a családba. Ez a mozzanata a történetnek a kistestvér által generált feszültség szép szinonimája.

14. kérdés: *Miért szomorodott el Mazsola?* – Aki az előző kérdésre tudta a választ, az általában erre is tudott felelni. A helyes válaszadók átérezték Mazsola bánatát.

15. kérdés: *A mese végén Mazsola örült, vagy szomorkodott?* – Érdekes, de erre a kérdésre kevesebb jó választ kaptam, mint az előző kettőre. Végül mégis örül az ember a kistestvérenek.

4.2 Összegzés

A két szituációt összehasonlítva a következő tapasztalataim voltak:

Nézett mese	Hallott mese
Sok inger hat egyszerre	Kevés inger hat egyszerre
Nincs személyes kontaktus a mesélővel.	Van személyes kontaktus a mesélővel.
Tempója gyors	Tempója alkalmazkodik a hallgatóhoz
Nem tud kérdezni a mesélőtől	Tud belekérdezni
Elnyomja a fantáziát	Serkenti a fantáziát.
Kevésbé hat a gyerekek érzelmeire	Erőteljesebben hat a gyerek érzelmeire
Kicsit személytelen, távolságtartóbb helyzet	Meghitt és derűs légkör
Minden gyermek a televíziót nézte, a báboknak nincs mimikájuk, értelmezhető gesztusaik.	Végig tapasztalható volt a szemkontaktus, visszatükrözték az arcomon látott érzelmeket.
A televízióra figyeltek, de arra sem folyamatosan	Láttam és éreztem, hogy figyelnek rám
Lelkesedtek ugyan, de nem tudtak igazán odakoncentrálni a mesére. Nem voltak érzelemváltakozások.	Szerették hallgatni a mesét inkább együtt éltek vele, az érzelmek váltogatták egymást
Nehezebben ment a részletek felidézése	Könnyebben ment a részletek felidézése
Vége? – kérdezték	Érzelmi utóhatás: Jaj, de jó volt... - mondták.

Én mesélés közben éreztem a legjobban magamat. Élveztem, hogy saját szavaimmal mondhatom el a történetet. Izgultam, de a gyermekek nagyon figyelmesek és lelkesek voltak, így gyorsan túllendültem a kezdeti nehézségeken. Mesélés közben végig éreztem valamiféle kapcsolatot a gyermekekkel. Intim és meghitt helyzet volt ez, amiben végig otthon éreztem magam.

A mesénzés más hangulatban telt. A gyermekek elfoglalták a helyüket, majd a televíziót nézték. Nem láttam az arcukon különösebb izgalmat vagy lelkesedést. Volt, aki alig figyelt oda, izgett - mozgott és voltak, akik bohóckodtak.

A beszélgetésekről elmondható, hogy mesehallgatás után több jó választ kaptam. Többen emlékeztek a cselekmény menetére, jobban ki tudták fejezni magukat. Volt, aki utánozta az én arckifejezésemet vagy gesztusomat válaszáds közben. Jobban éreztem a gyermekek jelenlétét a felidézés során, míg a mesét filmen néző csoportnak nagyobb gondot jelentett a visszaemlékezés. A nevek felidézése alig ment egy-két gyermeknek.

Összességében elmondhatom, hogy az általam felállított hipotézis, miszerint a gyermekek könnyebben megértik a mesét, ha azt élő szóban hallják beigazolódott. Megtapasztalhattam, hogy valóban nem hagyhatjuk őket egyedül a televízió előtt, hiszen a korosztályuknak való mese megértésével is nehézsége van a többségnek. Megerősítést kaptam a szóban hallott mesék különleges erejéről. Megtapasztalhattam mennyire más mesét mondani fejből, mint olvasni. Szándékomban áll a vizsgálatom eredményéről a szülőket is tájékoztatni, hogy felhívhasam a figyelmüket a dolgozatomban feltártakra, továbbá későbbi munkám során is szeretnék hangsúlyt fektetni, a mesélés varázslatos tulajdonságaira.

„Mit lehet tenni a gyerekért? Ahogyan Rudolf Steiner, a Waldorf-iskola alapítója mondta: tisztelettel fogadni, szeretettel nevelni, szabadságban elengedni. Ugyanakkor ezután is ott állni szilárdan, akár a jó tréner, aki már elengedte a tornászt, de ha zuhan, azért még el tudja kapni.”

Dr. Vekerdy Tamás gyermekpszichológus

I Melléklet - Mesehallgatás

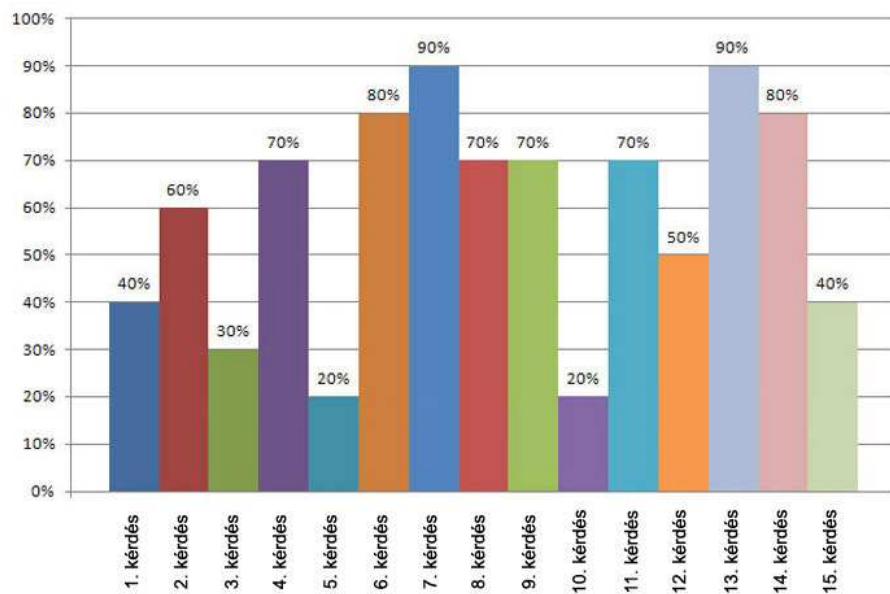
	gyerek 1	gyerek 2	gyerek 3	gyerek 4	gyerek 5	gyerek 6	gyerek 7	gyerek 8	gyerek 9	gyerek 10
1. kérdés	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X
2. kérdés	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X
3. kérdés	X	-	-	-	X	-	-	-	-	X
4. kérdés	X	X	-	X	X	-	X	X	-	X
5. kérdés	-	-	X	-	-	-	-	-	-	X
6. kérdés	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X
7. kérdés	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X
8. kérdés	X	-	X	-	X	-	X	X	X	X
9. kérdés	X	-	X	-	X	-	X	X	X	X
10. kérdés	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X
11. kérdés	X	-	X	-	X	-	X	X	X	X
12. kérdés	X	X	X	-	X	-	X	-	-	-
13. kérdés	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
14. kérdés	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X
15. kérdés	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X

II Melléklet - Mesenézés

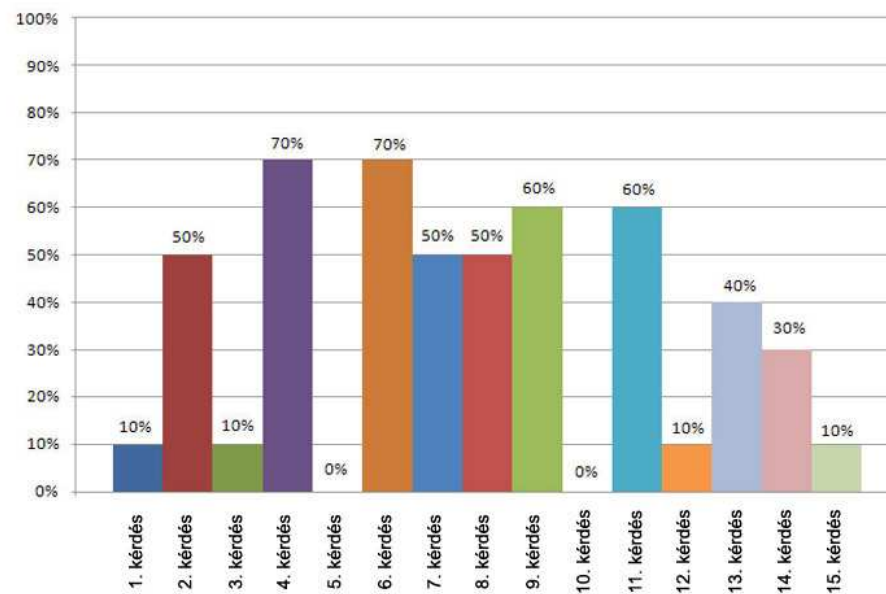
	gyerek 1	gyerek 2	gyerek 3	gyerek 4	gyerek 5	gyerek 6	gyerek 7	gyerek 8	gyerek 9	gyerek 10
1. kérdés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
2. kérdés	-	-	X	X	-	X	X	-	-	X
3. kérdés	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
4. kérdés	X	-	X	X	X	X	X	-	-	X
5. kérdés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. kérdés	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X
7. kérdés	-	-	X	X	-	X	X	-	-	X
8. kérdés	X	-	X	X	X	-	X	-	-	-
9. kérdés	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X
10. kérdés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11. kérdés	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X
12. kérdés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
13. kérdés	-	-	-	X	X	X	-	X	-	-
14. kérdés	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X
15. kérdés	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-

III Táblázat összesítés

Mesehallgatás

Mesenézés

Irodalomjegyzék

1. Atkinson & Hilgard (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 72. oldal
2. Ayres, Jean A. (2003): A szenzoros integráció és a gyermek. In: B. Lakatos Margit – Serfőző Mónika (szerk.): *Pszichológia szöveggyűjtemény óvodapedagógus hallgatóknak*. Trezor Kiadó, Budapest. 130. oldal
3. Bettelheim, Bruno (1985): A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek. Gondolat kiadó, Budapest. 10., 29. oldal
4. Boldizsár Ildikó (2009): A mesék fontossága. A XI. kerületi logopédia intézet lapja. A mese mint gyógyító erő.
5. Domszky Zsófia, Meseterapeuta. Személyes interjú. Budapest 2012. március 20.
6. Gósy Mária (1997): *Beszéd és óvoda*, Nikol Gmk, Budapest.
7. Hüther, Gerald (2009): Digitális média és gyermeki agy - Virtuális világok bővületében. *Élet és Tudomány*, 2009/13.
8. Key, Ellen (1976): *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Budapest.
9. Kósa Éva (2004): A média szerepe a gyermekek fejlődésében.: [http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/88-a-média-szerepe-a-gyerekek-fejlődésében.html](http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/88-a-media-szerepe-a-gyerekek-fejlodeseben.html)
10. Kósa Éva (2004): A média szerepe a fejlődésben. In: N. Kollár Katalin – Szabó Éva (szerk.): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris kiadó, Budapest. 577. oldal
11. Krisztián Ágota (2011): A varázsló trükkjei, tapasztalatok feldolgozása, átrendezése játéokban, rajzban és mesében. In: B. Lakatos Margit (2011): *Játépszichológia – Szöveggyűjtemény óvodapedagógus hallgatóknak*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
12. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1972): *Gyermeleléktan*. Gondolat kiadó, Budapest. 152. oldal
13. Nyitrai Ágnes (2009): A mesélés az anyanyelv spontán fejlesztője In: Nagy József: *Fejlesztés mesékkel*. Mozaik kiadó, Szeged. 20. oldal
14. Ortner, Gerlinde (1996): *Gyógyító mesék*. Magyar Könyvklub, Budapest. 7. oldal
15. Pukánszky Béla (2000): A gyermek évszázadának hajnalán. In: Pukánszky Béla (szerk.): *A gyermek évszázada*. Osiris Kiadó, Budapest. 21-33. oldal
16. Pukánszky Béla (szerk.) (2000): *A gyermek évszázada*. Osiris Kiadó, Budapest.
17. Ranschburg Jenő (2007): Áldás vagy átok? – Gyermekek a képernyő előtt. <http://www.babavilag.com/index.php?cikk=141>
18. Ranschburg Jenő (2007): *Rögök az úton*. Saxum Kft., 290., 315. oldal
19. Sudárné Kádár Júlia (1986): *A beszédfejlődés útjai – beszédfejlesztés az óvodában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
20. Turcsányiné Szabó Márta (1990): Számítógépet az ovisoknak! Mozaikok a nagyvilágból: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00078/2004-01-vt-Turcsanyine-Szamitogepet.html>
21. Vekerdy Tamás (2008): *Vélemények Vekerdy Tamástól* <http://www.apaklub.hu/apaklub/node/40>
22. Zsuberács Józsefné (2008/7): Emlékezés. Lipótváros óvodáinak lapja, Belváros. 3. oldal
23. Zsuberács Józsefné (2009/6): Gyermekeink tévénézési szokásai Lipótváros óvodáinak lapja, Belváros. 12. oldal
24. Zsuberács Józsefné (2010/5): *Hogyan meséljünk?*– Lipótváros óvodáinak lapja, Belváros. 8. oldal